

MARKO ZAPLATIL

Slavnostno prireditev ob petdesetletnici Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU sta vodila najmlajša člana inštituta Mimi Urbanc in Franci Petek.

20. februarja 1952 pa je glavni tajnik dr. Milko Kos sporočil: »Geografskemu inštitutu Slovenske akademije znanosti in umetnosti! Obveščamo Vas, da je skupščina Akademije na svoji seji dne 7. tega meseca soglasno sprejela predlog ustanovitve Kartografskega zavoda v okviru Vašega inštituta. V tej zvezi Vas prosim, da predložite predsedstvu Akademije osnutek pravilnika za Vaš inštitut, v katerem bodo upošteevane spremembe, nastale z ustanovitvijo te nove delovne enote. Smrt fašizmu – svoboda narodu!«

Več zanimivosti o trenutnih dogajanjih na Geografskem inštitutu Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti lahko najdete na inštitutskih domačih straneh na medmrežju: <http://www.zrc-sazu.si/www/gi/gi-s.htm>.

Drago Perko

Govor ob odkritju spominske plošče profesorju Svetozarju Ilešiču

Ljubljana, Trstenjakova ulica 9, 4. 2. 1999

Spoštovane kolegice in kolegi geografi, cenjeni akademik prof. dr. France Bernik, predsednik SAZU, gospe in gospodje!

Zbrali smo se pred hišo, ki je tesno povezana z zgodovino slovenske geografije. Prof. Svetozar Ilešič, ki mu bomo odkrili spominsko obeležje, je v tej hiši preživel svoja, za slovensko geografijo najbolj plodna leta. To sicer ni njegova rojstna hiša. Ta stoji v Zarnikovi ulici številka 9 v Ljubljani. Sem, na Trstenjakovo številka 9, se je preselil po poroki leta 1942. Čez tri leta, po koncu druge svetovne vojne in ko je iz privatnega docenta napredoval za univerzitetnega docenta in 1947 za izrednega profesorja za geografijo na Naravoslovni, pozneje Filozofski fakulteti, se začelja njegova kariera univerzitetnega učitelja v pravem smislu besede. Formalno sta bila tedaj v Geografskem inštitutu, ki se je pozneje preimenoval v Oddelek za geografijo, dva učitelja geografije, redni profesor dr. Anton Melik in izredni (po 1950 redni) profesor dr. Svetozar Ilešič. Ker pa je bil prof. Anton Melik v povojnih letih poleg druge-

ga dekan Filozofske fakultete, dve mandatni dobi rektor ljubljanske univerze, predsednik sveta za prosveto in kulturo Ljudske republike Slovenije in ljudski poslanec, je teža pedagoškega dela v Geografskem inštitutu padla predvsem na ramena prof. Svetozarja Ilešiča. Prav tedaj se je število predavanih predmetov bistveno povečalo in vse te predmete je na novo oblikoval naš slavljeneec. Čeprav je tudi on moral prevzemati druge funkcije, bil je dekan in prorektor univerze, je snov predavanj, ki jih je kot edini redno opravljal, prelil tudi v tipkano in tiskano besedo. Snov iz regionalne geografije je objavljajl v poljudnem slovstvu v knjigah o gospodarski in politični geografiji sveta, o gospodarski geografiji Amerike, o Afriki, Južni Aziji, Avstraliji z Oceanijo. Nam slušateljem pa je olajšal pripravo na izpite s skriptami, ki pomenijo prve sistematične preglede številnih novih slovenskih geografskih disciplin. Naj omenim zgodovino geografije, kartografijo, matematično geografijo, hidrografijo, limnologijo, geografijo rastja (fitogeografija), geografijo tal ali prsti (pedogeografija), glaciologijo in splošno problematiko antropogeografije. Za pripravo teh tekstov in za razmnoževanje prof. Svetozar Ilešič ni imel na razpolago računalnikov in administrativnega osebja, ki so učiteljem v pomoč v sedanosti, temveč le pisalni stroj, za katerim je prebil prenekatere večere. Pri tem mu je pomagalo znanje nekaj svetovnih in slovanskih jezikov. Prvim generacijam slušateljev po drugi svetovni vojni so posebno globoko segli v spomin njegovi seminarji, v katerih smo, združeni vsi letniki v predavalnici v tretjem nadstropju stavbe rektorata na Kongresnem trgu, v živahnih načelnih debatah, vzpodbujeni po profesorjevih uvodnih besedah, izmenjavali svoja mišljenja. Iz tega seminarja, ki se je pozneje z oddelkom vred preselil v nove prostore na Aškerčevi cesti številka 12 (zdaj 2), je izšla generacija, ki je v zadnjih treh desetletjih zasedla vodilna mesta v oddelkih za geografijo na ljubljanski in mariborski univerzi. V trajnem spominu ostajajo tudi ekskurzije, ki jih je po Sloveniji vodil prof. Svetozar Ilešič. Med dolgim pešačenjem, ki je bilo obvezno na vseh ekskurzijah po krajih med izhodiščno in oddaljeno povratno železniško, redkeje avtobusno postajo, je bilo za tiste, ki so uspeli slediti visokemu profesorju, dovolj priložnosti za razgovore z njim. Osebo se najbolj spominjam kolesarske ekskurzije v Primorje. Potem ko je profesor v svojih objavljenih razpravah o vaseh na vzhodnem Gorenjskem, na Ljubljanskem polju in na Primorskem trčil na neobdelan vpliv zemljiške parcelacije na vaški organizem, se je lotil sistematične obdelave sistemov poljske razdelitve na osnovi franciscejskega in pozneje reambuliranega katastra. Iz analiz posameznih katastrskih map, ki jih je za seminarsko vajo razdelil med nekatere slušatelje, najbrž ni mogel pričakovati kaj novega. Primorje kot nam najmanj poznani del Slovenije smo prekolesarili v nekaj dneh. Tako kot na drugih ekskurzijah smo ob večerih posedeli s profesorjem za skupno mizo in z njim vred prepevali domače pesmi. Takrat, kot tudi ob vseh razgovorih v dvoje, se je vedel z nami kot enak z enakimi, poln človeške topline, kar smo slušatelji posebno cenili. Sedanja generacija raziskovalcev, ki ji družba plača prevajanje tekstov v mednarodni jezik, najbrž ne ve, da je to še v povojnih desetletjih padlo na breme avtorjev. Da so v Nemčiji sprejeli v objavo Ilešičevo najpomembnejše raziskovalno delo, *Sisteme poljske razdelitve na Slovenskem* (*Die Flurformen Sloweniens im Lichte der europäischen Flurforschung* 1959), je moral njegov avtor dopolnjeni tekst sam prevesti v nemščino.

Da je tudi med generacijo srednješolskih učiteljev v prvih treh povojnih desetletjih ostal lik prof. Svetozarja Ilešiča tako živ, izhaja tudi iz tega, da nam je on posredoval večino znanja o teoretični geografiji. Dobili smo ga iz njegovih predavanj in njegovih objav, saj je v prvi povojni dobi prihajalo v geografsko knjižnico Oddelka za geografijo malo tuje literature. Posebno pogosto je v Geografskem vestniku poročal o novostih iz sovjetske geografije. V Sovjetski zvezi je bila geografija takrat tudi v srednješolskem urniku razdeljena na dva predmeta, na prirodno in ekonomsko geografijo. Vendar je prof. Svetozar Ilešič poročal predvsem o tistih objavljenih mnenjih v Sovjetski zvezi, ki so se ogrevala za enotno geografijo. Profesorjevo prizadevanje za kompleksno, to je enovito geografijo, in proti dualizmu je izhajalo že iz francoske geografske šole, ki jo je v šolskem letu 1936/37 spoznaval med študijskim izpopolnjevanjem v Parizu. Bilo je skladno tudi z regionalno geografijo njegovega medvojnega učitelja Antona Melika. Težko je reči, ali bi se brez Ilešiča slovenska in morebiti tudi jugoslovanska geografija institucionalno razdelila na dva dela ali ne. Vsekakor je njegova zgodovinska zasluga, da je ostala kljub splošni specializaciji kadrov nedeljena kot pedagoški in raziskovalni predmet. Odločne-

mu zagovorniku kompleksne geografije smo nekateri malce zamerili, ker je v začetnih osemdesetih letih za načrtovano geografijo Slovenije predvidel dvojne regije, fiziognomske, imenovane tudi pokrajinsko-tipološke ali ekološke, in funkcijske (nodalne, v nekaterih njegovih objavah imenovane tudi geografske). Dvojno regionalizacijo je uporabljal že prej v razpravah, ki so ponatisnjene v njegovi najobsežnejši knjigi *Pogledi na geografijo* (1979). Ko je ob razprodanih Melikovih regionalnih opisih Slovenije postala pereča priprava nove monografije o Sloveniji, se je prof. Ilesič nanjo pripravljaval sam in zanj dopolnil prej objavljeno dvojno regionalizacijo (Redakcijska zasnova in struktura predvidene regionalnogeografske monografije Slovenije, *Geografski vestnik* 53, 1981). V osebnem razgovoru z njim o teh pripravah me je presenetilo dvoje. Ni imel v načrtu splošne, temveč samo regionalno geografijo Slovenije. Na predlagano pritegnitev več drugih geografov k sodelovanju pa je imel pomislek, ker je pri zelo redkih videl smisel za kompleksno geografijo. Iz tega izhaja njegovo mišljenje, da je potrebno povezovali geografsko snov v regionalno strukturo, pa naj gre za prirodne ali družbenogeografske regije.

Njegovi sodelavci vemo, da je vlogo koordinatorja geografov in vodenja Geografskega društva prevzemal prej, kot govorijo uradni podatki. Zaradi prisilovnice prezaposlenosti z družbenimi funkcijami in občudovanja vredne zagnanosti za objavljane svojih del, je prof. Anton Melik prepustil kolegu Ilesiču med drugim vodenje sej upravnega odbora Geografskega društva Slovenije že precej pred letom 1958, ko je postal formalno predsednik društva. On je formuliral pozitivno stališče društva in Oddelka za geografijo o potrebi ustanovitve Geografskega inštituta, kar je takratna oblast sprejela. Ta ustanova, ki je pozneje dobila naziv univerzitetnega inštituta, je bila sprva mišljena kot raziskovalna pomoč v Oddelku za geografijo, kjer je tudi več let imela svoje prostore. Svetozar Ilesič, ki se je zavedal korenin svojega očeta, rojenega v Slovenskih goricah, je prek društva uspešno podpiral ustanovitev mariborske univerze in njenega oddelka za geografijo, za kar je bil pozneje izvoljen za častnega doktorja Mariborske univerze. In še eno lastnost je najbrž podedoval po očetu: zanimanje za poljsko znanost in geografijo in za slovanstvo vobče. Oče Svetozarja Ilesiča, znan slovenski literarni zgodovinar, zagrebški univerzitetni profesor Fran Ilesič je bil namreč zagovornik neoilirizma in slovanofil in čustveno navezan zlasti na Poljsko, kjer je tudi objavljaval razprave o geografskem časopisju. Zasluga Svetozarja Ilesiča je, da je vzpostavil prve raziskovalne povezave med našimi in poljskimi družbenimi geografi. Tudi za to je postal zunanji član Poljske akademije znanosti. Iz istega vira sega profesorjeva pripravljenost za strokovno udejstvovanje med geografi drugih jugoslovanskih republik, kjer je veljal morebiti za najbolj uglednega učitelja. Med letoma 1968 in 1972 je bil predsednik jugoslovanskega komiteja za geografijo in častni član treh republiških geografskih društev. To in ugled vodilnega geografa v sedemdesetih in osemdesetih letih je dvigovalo samozavest nam vsem, šolskim geografom, njegovim učencem in sodelavcem. Po smrti profesorja Antona Melika leta 1996 je zato bilo samoumevno, da je postal med drugim upravnik Geografskega inštituta Antona Melika SAZU (1966–1980) in nekaj let tudi Inštituta za raziskovanje krasa SAZU (1972–1975). Prejel je Prešernovo nagrado za svoje »Sisteme poljske razdelitve na Slovenskem«, Kidričevo nagrado za življenjsko delo leta 1977 in najvišje jugoslovansko odlikovanje za znanstveno ustvarjalnost, nagrado AVNOJ leta 1979. Po smrti akademika Antona Melika je bil leta 1967 izvoljen za dopisnega, po novejši terminologiji izrednega, in čez tri leta za rednega člana SAZU. V 4. razredu Slovenske akademije znanosti in umetnosti se je pridružil kolegoma iz nekdanje Naravoslovne fakultete, prof. dr. Srečku Brodarju in akad. Ivanu Rakovcu.

Današnje odkritje spominskega obeležja profesorju Svetozarju Ilesiču točno 14 let po njegovi smrti naj služi obnovi spomina na njegov doprinos k rasti slovenske geografije. Ob tem se zavedamo, da je bilo njegovo delovanje tako uspešno tudi zaradi trdne opore v osebi soproge, diplomirane pravnice gospe Mete Ilesič. Ni nas malo, ki smo na obiskih pri profesorju bili deležni njene gostoljubnosti. Kot lastnica hiše je z veseljem sprejela ponudbo, da Zveza geografskih društev Slovenije, katere častni predsednik je Svetozar Ilesič, postavi spominsko ploščo na pročelje hiše. Prisotnim starejšim geografom in geografinjam je to priložnost, da obnovimo spomine na velikega učitelja, mlajšim pa, da si poglobijo zavedanje, kaj vse dolgujemo našim velikim predhodnikom, med katerimi izstopata zlasti Anton Melik in Svetozar Ilesič. Po obema se imenujeta najvišji odlikovanji Zveze geografskih društev Slove-

Ob odkritju spominske plošče Svetozarju Ilešiču so bili prisotni njegovi svojci in številni slovenski geografi.

nije, po prvem za raziskovalno delo in po drugem za pedagoško geografijo. Do odkritja te plošče je privedlo tudi spoznanje o vedno bolj bledem zavedanju pomena preteklosti za našo znanost. Vsakdo prispeva vanjo le delček, tako kot hišo gradimo z dodajanjem opeke. Zakaj vsak napredek v znanosti in tudi v geografiji je vzpenjanje na ramena predhodnikov in kdor ne priznava in ne spoštuje njihovega doprinosa, ne more tega pričakovati od drugih za svoje dosežke in pogosto tega priznanja tudi ne zasluži.

Viri:

Gams, I. 1977: Sedemdesetletnica Svetozarja Ilešiča. Geografski vestnik 49. Ljubljana.

Gams, I. 1985: Svetozar Ilešič (1907–1985). Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti 36. Ljubljana.

Vrišer, I. 1985: Slovenski geografi ob smrti akademika profesorja dr. Svetozarja Ilešiča. Geografski vestnik 62. Ljubljana.

Meze, D. 1967: Bibliografija profesorja dr. S. Ilešiča do poletja 1967. Geografski vestnik 39. Ljubljana.

Meze, D. 1985: Bibliografija profesorja dr. S. Ilešiča po letu 1975. Geografski vestnik 57. Ljubljana.

Biografije in bibliografije univerzitetnih učiteljev, znanstvenih delavcev in sodelavcev. Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani. Podatki o Svetozarju Ilešiču v 1. knjigi (do 1956), stran 18–20, v drugi knjigi (do 1966) str. 18–20, v tretji knjigi (do 1976) stran 23–25.

Ivan Gams,

predsednik odbora ZGDS za pripravo spominske plošče

Odprtje razstave o akademiku in univerzitetnem profesorju dr. Svetozarju Ilešiču

Ljubljana, Zemljepisni muzej Slovenije, 4. 2. 1999

Povsem nemogoče je, da bi v vsem skopo odmerjenem času, ki mi je dan na razpolago vsestransko predstavil obsežno znanstveno delo akademika in univerzitetnega profesorja dr. Svetozarja Ilešiča. Za nas, ki smo bili njegovi učenci in ki smo skušali kasneje uresničiti številne njegove pobude, to skorajda ne bi bilo potrebno. Ker pa je od njegove smrti preteklo že štirinajst let in so se v tem času oblikovale številne nove geografske generacije, ne bo odveč, če na kratko spomnim na njegove poglobitve znanstvene dosežke in vodilno vlogo na področju slovenske geografije.

V njegovem obširnem in vsestranskem znanstvenem delu je pravzaprav težko reči, katero znanstveno področje zasluži, da bi ga postavili na prvo mesto. Jih je kar nekaj. Razen tega bi verjetno ob tako